

Seksistinių nuostatų reikšmė seksualinio priekabiavimo atpažinimui

Monika Čeponytė

Vytauto Didžiojo universiteto
Socialinių mokslų fakulteto magistrantūros studijų studentė
Jonavos g. 66-331, LT-44191 Kaunas
El. paštas: monika.ceponyte@vdu.lt

Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Vytauto Didžiojo universiteto
Socialinių mokslų fakulteto docentė, daktarė
Jonavos g. 66-328, LT-44191 Kaunas
El. paštas: kristina.zardeckaite-matulaitiene@vdu.lt

Lietuvoje trūksta duomenų apie seksualinio priekabiavimo suvokimą bei su juo susijusius veiksnius, todėl tyrimo tikslas – įvertinti lietuvių vyrų ir moterų seksistinių nuostatų raišką bei reikšmę seksualinio priekabiavimo atpažinimui. Tyrime dalyvavo 345 (98 vyrai ir 247 moterys) 18–76 metų amžiaus asmenys. Seksualinio priekabiavimo atpažinimui tirti naudota 12 seksualinio priekabiavimo situacijų, kurtų remiantis K. Bursik seksualinio priekabiavimo vinjetėmis, ir Ambivalentiško seksizmo klausimynas. Rezultatai parodė, kad moterys ir aukštesnio išsilavinimo asmenys mažiau pasižymi seksistinėmis nuostatomis, o skirtingo darbinio statuso asmenų seksistinės nuostatos buvo išreikštos skirtingai vyrų ir moterų grupėse – dirbantys vyrai ir studijuojančios moterys pasižymėjo labiausiai išreikštomis seksistinėmis nuostatomis. Priešiškas seksizmas buvo reikšmingiausias veiksnys prastesniam „quid pro quo“ ir priešiškos aplinkos seksualiniam priekabiavimui atpažinti.

Pagrindiniai žodžiai: seksizmas, seksualinis priekabiavimas, lyčių skirtumai.

Seksualinis priekabiavimas – viena iš labiausiai paplitusių diskriminacijos lyties pagrindu formų. Nors su seksualiniu priekabiavimu dažniau susiduria moterys nei vyrai, vis dėlto tai yra problema, kuri paliečia skirtingo amžiaus, lyties ir socialinio statuso asmenis (Vengalė-Dits, 2012). Tyrimai rodo, jog seksualinio priekabiavimo patirtis ne tik susijusi su pablogėjusia asmens psichologine savijauta, mažesniu darbo produktyvumu bei žemesniu savęs vertinimu, išgyvenamu nerimu ir didesniu alkoholio vartojimu, tačiau seksualinis prie-

kabiavimas nurodomas ir kaip vienas žalingiausių karjerai veiksnių (Willness, Steel, Lee, 2007; Wolff, Rospenda, Colaneri, 2016). Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros duomenimis (2014), vidutiniškai su seksualiniu priekabiavimu bent kartą per savo gyvenimą nurodė susidūrusios 55 proc. Europoje gyvenančių moterų nuo 15 metų amžiaus, o 21 proc. visų apklaustųjų pažymėjo su seksualiniu priekabiavimu susidūrusios per paskutinius 12 mėnesių iki dalyvavimo apklausoje. Minėtojo tyrimo duomenys taip pat atskleidė, jog Lietuvoje

per tą patį laikotarpį nuo seksualinio priekabiavimo nurodė nukentėjusios 9 proc. apklausos dalyvių, o vertindamos seksualinio priekabiavimo patirtį per visą savo gyvenimą nuo 15 metų amžiaus, su seksualiniu priekabiavimu teigė susidūrusios 35 proc. moterų. Gerokai žemesnę seksualinio priekabiavimo statistiką Lietuvoje rodo ne tik tarptautiniai tyrimai, bet ir Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ataskaitos. Nors pastaraisiais metais didžiąją dalį pateikiamų skundų sudaro skundai dėl diskriminacijos lyties pagrindu, vis dėlto per paskutinius šešerius metus Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba sulaukė tik keturių skundų dėl seksualinio priekabiavimo. Užsienio tyrimai taip pat rodo, jog apie 10 proc. Europoje gyvenančių vyrų darbe patiria seksualinį priekabiavimą (Hersch, 2015), visgi tokio pobūdžio duomenų apie vyrų priekabiavimo patirtį Lietuvoje nepavyko rasti.

Lyginant Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros tyrimo duomenis (2014) ir paskutinių šešerių metų Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ataskaitas galima pastebėti tarptautinėje statistikoje atspindinčių seksualinio priekabiavimo atvejų ir pateikiamų skundų skaičiaus neatitikimą. Šis neatitikimas leidžia daryti prielaidą, jog seksualinio priekabiavimo statistika nebūtinai rodo realius reiškinio paplitimo mastus, bet gali būti susijusi su prastu reiškinio atpažinimu ir pasirinkimu nepranešti apie seksualinio priekabiavimo patirtį. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros tyrimo duomenimis (2014), seksualinio priekabiavimo patirtis susijusi ne tik su tiriamųjų amžiumi, išsilavinimu, darbo patirtimi, bet ir asmeniniu situacijos vertinimu, kuris ne visada atitinka teisinį reiškinio apibrėžimą (Latcheva, 2017). L. F. Fitzgerald (2017) taip pat atkreipia dėmesį į visuomenėje vyraujančius klaidingus įsitikinimus, ku-

rie remiasi seksistinėmis nuostatomis, ir skatina seksualinį priekabiavimą vertinti atlaidžiau, priskirti jį įprastiems lyčių santykiams. Klaidingas ir atlaidus požiūris į seksualinį priekabiavimą susijęs ne tik su individualios patirties vertinimu, bet ir dažnai įvardijamas kaip vienas iš pagrindinių veiksnių, skatinančių seksualinio priekabiavimo pasireiškimą darbo aplinkoje (Fitzgerald 2017).

Nors seksualinio priekabiavimo problema jau kurį laiką tyrinėjama užsienio mokslinėje literatūroje, tačiau Lietuvoje ji išlieka visiškai nauja, moksliniuose tyrimuose nepaliesta tema. Ši tema yra aktuali ne tik savo naujumu – į ją svarbu gilintis ir dėl neigiamų seksualinio priekabiavimo pasekmių asmens psichologinei ir fizinei sveikatai, ryškių skirtumų tarp užfiksuojamų seksualinio priekabiavimo atvejų ir pateikiamų skundų skaičiaus, kurie rodo galimus reiškinio suvokimo skirtumus.

Šiame straipsnyje apžvelgiami prieinami mokslinės literatūros šaltiniai, analizuojantys seksualinio priekabiavimo suvokimą ir su tuo susijusius veiksnius, bei pristatomi Lietuvoje atlikto empirinio tyrimo, kuriame nagrinėtos seksualinio priekabiavimo vertinimo ir seksistinių nuostatų raiškos sąsajos, rezultatai.

Teisinio ir psichologinio seksualinio priekabiavimo apibrėžimų skirtumai ir reiškinio atpažinimo ypatumai

Nors Lietuvoje egzistuoja teisinis seksualinio priekabiavimo apibrėžimas, vis dėlto seksualinis priekabiavimas dažnai yra suprantamas nevienareikšmiškai. Veiksmai, kuriuos asmuo supranta kaip seksualinį priekabiavimą, ne visuomet atitinka galiojantį apibrėžimą, o veiksmai, kurie galėtų

būti priskiriami seksualiniam priekabiavimui pagal galiojantį apibrėžimą, ne visuomet yra tokiais laikomi. Įvairūs tyrimai rodo, jog norint geriau suprasti seksualinio priekabiavimo problemą svarbu gilintis tiek į psichologinį, tiek į teisinį reiškinių apibrėžimus.

Remiantis Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu, seksualinis priekabiavimas apibrėžiamas kaip „užgaulus, žodžiu ar fiziniu veiksnu išreikštas seksualinio pobūdžio elgesys su asmeniu, su kuriuo sieja darbo, tarnybiniai ar kitokio priklausomumo santykiai“ (Lietuvos Respublikos Seimas. 2003, Nr. IX-1826). Seksualinis priekabiavimas yra laikomas viena iš diskriminacijos lyties pagrindu formų, tiesioginiu ar netiesioginiu asmens teisių ribojimu dėl jo lyties (Lietuvos Respublikos Seimas. 2003, Nr. IX-1826; Vengalė-Dits, 2012; Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2012).

Jungtinių Tautų vystymo programoje nurodoma, jog seksualinį priekabiavimą sudaro įvairūs seksualinio pobūdžio veiksmai, tokie kaip „geidulingi žvilgsniai, švilpčiojimai, partnerio seksualinių ypatybių aptarinėjimas, tariamai atsitiktiniai prisilietimai prie įvairių kūno dalių <...> moters darbo sabotžas, užgaulūs grafiti, žeminantys juokeliai ar paveikslėliai, perdėtas, pašaipus mandagumas, viešas žeminimas, įkyrūs nepadorūs telefono skambučiai, pornografiniai paveikslėliai darbo vietose“ (Vaičiūnienė, 2003). Remiantis teisiniu seksualinio priekabiavimo apibrėžimu visi pirmiau minėti nepageidaujami seksualinio pobūdžio veiksmai yra priskiriami vienai iš dviejų seksualinio priekabiavimo rūšių: 1) *quid pro quo*, dažniausiai suprantamam kaip *paslauga už paslaugą* seksualiniam priekabiavimui – atviras arba subtilus, tačiau aiškiai suprantamas grasinimas

arba reikalavimas, kai priekabiautojas siūlo geresnes sąlygas ar blogų sąlygų nebuvimą mainais už seksualinius santykius; 2) priešiškos aplinkos seksualiniam priekabiavimui, kuris apibūdinamas kaip nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys, sukuriantis žalingą ir nepalankią darbo aplinką, trukdančią darbuotojo darbui (Vengalė-Dits, 2012).

Nors teisinis seksualinio priekabiavimo apibrėžimas turėtų užtikrinti geresnį reiškinių atpažinimą, vis dėlto R. Latcheva (2017) pažymi, jog ne visi veiksmai, kurie tiriamųjų yra laikomi seksualiniu priekabiavimu, šį apibrėžimą atitinka. Atkreipdami dėmesį į šiuos skirtumus L. F. Fitzgerald, M. J. Gelfand, F. Drasgow (1995) pasiūlė seksualinį priekabiavimą tyrinėti kaip psichologinį reiškinių, leidžiantį seksualinio priekabiavimo situacijas suskirstyti į daugiau kategorijų, nei nagrinėjant tik iš teisinės perspektyvos. Autorių teigimu, seksualinio priekabiavimo skirstymas į *quid pro quo* ir priešiškos aplinkos rūšis ne visuomet leidžia užtikrinti, jog patiriamas seksualinis priekabiavimas atitiks kažkurį vieną iš apibrėžimų, todėl siekdami tikslo autoriai ne tik nurodo *quid pro quo* seksualinį priekabiavimą, tačiau išskiria du priešiškos aplinkos komponentus: 1) priekabiavimą dėl lyties, 2) nepageidaujamą seksualinio pobūdžio dėmesį (Fitzgerald ir kt., 1995). Remiantis L. F. Fitzgerald ir kt. (1995), priekabiavimas dėl lyties apibūdinamas kaip bet koks žeminantis ir nukreiptas prieš asmens lytį verbalinis arba neverbalinis elgesys, kuriuo siekiama pažeminti asmens orumą, tačiau juo nėra siekiama seksualinių santykių. Priekabiavimas dėl lyties apima priešišką elgesį, kuris gali pasireikšti žeminančiais epitetais, užgauliojimais, nužiūrinėjimu ir kt., taip pat neretai yra tapatinamas su diskrimina-

cija lyties pagrindu. Nepageidaujamas seksualinio pobūdžio dėmesys taip pat apima verbalinio ir neverbalinio elgesio formas, tačiau, priešingai nei priekabiavimas dėl lyties, yra siejamas su seksualinių santykių siekiu rodant nepageidaujamą seksualinio pobūdžio dėmesį, kuris gali pasireikšti nepageidaujamais kvietimais pavakarieniauti, romantinio turinio žinutėmis ir kt. Tiek nepageidaujamas seksualinio pobūdžio dėmesys, tiek priekabiavimas dėl lyties sukuria nepalankią, priešišką aplinką, remiasi išankstinėmis seksistinėmis nuostatomis ir žemina asmens orumą. Vis dėlto Lietuvoje priekabiavimas dėl lyties vertinamas kaip mažiau žalingas ir nėra priskiriamas seksualiniam priekabiavimui (Fitzgerald ir kt., 1995; Vengalė-Dits, 2012; Leskinen, Cortina, Kabat, 2010). Nors teisiškai šias diskriminacijos formas skiria tai, jog seksualinis priekabiavimas pasižymi nepageidaujamu seksualinio pobūdžio elgesiu, kuriuo siekiama seksualinio pobūdžio santykių, o priekabiavimas dėl lyties įvardijamas tik kaip priešiškas ir diskriminuojantis elgesys su asmeniu dėl jo lyties, vis dėlto tyrimai rodo, jog abi diskriminacijos formos vienodai dažnai pasireiškia darbo aplinkoje, yra susijusios su mažesniu pasitenkinimu santykiais su kolegomis ir aukštesniu streso lygiu (Leskinen ir kt., 2010). J. B. Pryor (1993) atliktame tyrime nurodoma, jog, nepaisant priekabiavimo dėl lyties ir nepageidaujamo seksualinio pobūdžio dėmesio apibrėžimo skirtumų, abiejų rūšių priekabiautojai pasižymi vienodai išreikštomis seksistinėmis nuostatomis, pasako žeminančių asmens orumą pastabų bei komentarų, rodo vulgarius, nepageidaujamus gestus (cit. Fitzgerald ir kt., 1995).

Dėl teisinio ir psichologinio seksualinio priekabiavimo apibrėžimo skirtumų

ne visos seksualinio priekabiavimo rūšys atpažįstamos vienodai gerai, ypač vertinant tas situacijas, kuriose priekabiavimas nėra itin akivaizdus ar atitinkantis stereotipinį seksualinio priekabiavimo situacijos šabloną. B. Gutek (1992) atliktas tyrimas parodė, jog lengviausiai tiriamieji atpažįsta *quid pro quo* seksualinį priekabiavimą ir sunkiau – priešiškos aplinkos seksualinį priekabiavimą, kuris dažnai yra mažiau akivaizdus ir pasireiškia dviprasmiškai interpretuojamu priekabiautojo elgesiu (cit. Latcheva, 2017). K. Bursik su J. Gefter (2011) atliktas tyrimas parodė, jog situacijų atpažinimui įtakos turi ne tik seksualinio priekabiavimo rūšis, bet ir priekabiautojo bei aukos socialinis statusas. Tiriamieji susiduria su sunkumais atpažįstant tas seksualinio priekabiavimo situacijas, kuriose auka ir priekabiautojas yra vienodo socialinio statuso (vienodas pareigas einantys bendradarbiai, studentai ir kt.) – situacijas, kuriose auka ir priekabiautojas yra vienodo statuso, rečiau priskiria seksualiniam priekabiavimui nei tas situacijas, kuriose auka ir priekabiautojas yra skirtingo socialinio statuso (dėstytojas ir studentas, darbdavys ir darbuotojas ir kt.) (Bursik ir kt., 2011). Reikšmingi skirtumai pastebimi atpažįstant verbalinį ir neverbalinį seksualinį priekabiavimą. S. L. Osman (2004) tyrimo duomenimis, nors abi lytys vienodai gerai atpažįsta fiziniu kontaktu grįstą seksualinį priekabiavimą, vis dėlto vyrai pasižymi prastesniu verbalinio ir mišraus (verbalinio ir neverbalinio) seksualinio priekabiavimo atpažinimu nei moterys.

Apibendrinant galima teigti, jog reikšmingi seksualinio priekabiavimo apibrėžimo ir atpažinimo skirtumai parodo problemos kompleksiskumą teisiniu ir individualiu lygmeniu. Dėl plataus elgesio spektro, kurį galima laikyti seksualiniu priekabiavimu, susiduriama su sunkumais

formuluojant visapusišką reiškinio apibrėžimą, dėl įvairių priežasčių skiriasi ir seksualinio priekabiavimo situacijų atpažinimas, todėl šiame tyrime bus siekiama įvertinti skirtingų seksualinio priekabiavimo rūšių atpažinimo ypatumus.

Seksistinių įsitikinimų ir seksualinio priekabiavimo atpažinimo sąsajos

Seksualinis priekabiavimas nėra tik XXI a. reiškinys, vis dėlto juo susidomėta gana vėliai – XX a. antroje pusėje, kai buvo atkreiptas dėmesys į moterų patiriamą seksualinį priekabiavimą darbe, vėliau ir akademinėje aplinkoje (Stockdale, Visio, Bata, 1999). Darbe ir akademinėje aplinkoje patiriamas seksualinis priekabiavimas ir dabar išlieka mokslininkų dėmesio centre, vis dėlto dažniau atkreipiamas dėmesys į aplinkoje vyraujančias nuostatas, kurios formuoja požiūrį į seksualinį priekabiavimą.

Kaip nurodo seksualinio priekabiavimo apibrėžimas ir pirmiau minėti moksliniai tyrimai, seksualinis priekabiavimas dažniausiai yra suprantamas kaip elgesys, nukreiptas prieš moteris, ir kaip viena iš galios rodymo formų, kuri pasireiškia tarp skirtingo statuso asmenų. Nurodoma (Whitley, Page, 2015; Pina ir kt., 2009), jog institucijose pasireiškiantis seksualinis priekabiavimas yra glaudžiai susijęs su seksistinėmis nuostatomis, kurios remiasi išankstiniais įsitikinimais apie lyčiai tinkamą ir priimtą elgesį ir formuoja santykius tarp lyčių. Seksistinės nuostatos, kaip ir seksualinis priekabiavimas, yra viena iš diskriminacijos lyties pagrindu formų ir neretai tampa kliūtimi tinkamai atpažinti seksualinio priekabiavimo situacijas (Glick, Fiske, 2001; Benatar, 2003; Whitley ir kt., 2015).

Remiantis P. Glick ir S. T. Fiske (2001), išskiriamas priešiškas ir geranoriškas sek-

sizmas, kuris padeda nustatyti ir išlaikyti lyčių nelygybę. Geranoriškas seksizmas moteris ne tik vaizduoja esant silpnas ir atliekančias tradicinį moters vaidmenį, bet ir sukuria pasiaukojančio ir dėl moters troškimų savo gerovės atsisakančio vyro vaizdą. Priešiškas seksizmas apibūdinamas kaip nuostatų apie moterį rinkinys, kuris skatina moteris vertinti kaip nevisavertes, vyrų grupei nepriklausančias ir savo lytimi besinaudojančias privilegijų siekimui. Šie vienas kitam prieštaraujantys prietarai apie moteris rinkiniai, vaizduojantys moteris švelnias ir pažeidžiamas, tačiau kartu ir pavojingas, siekiančias privilegijuotos padėties, sukuria ambivalentiško seksizmo konstrukta, sudarytą iš priešiško ir geranoriško seksizmo nuostatų (Glick, Fiske, 2001). Nors seksistinės nuostatos dažniausiai yra nukreiptos prieš moteris, tačiau sukurdamos galia paremtus lyčių santykius paliečia ir vyrus, nes skatina prisiimti tam tikrą lyties vaidmenį ir neretai tampa diskriminacijos lyties pagrindu priežastimi (Benatar 2003; Glick, Fiske, 2001).

B. L. Russell ir K. Y. Trigg (2004) atliktas tyrimas atskleidė reikšmingas seksistinių nuostatų ir tolerancijos seksualiniam priekabiavimui sąsajas. Tyrimo rezultatai parodė, jog asmenys, kuriems būdingos stiprios priešiško arba ambivalentiško seksizmo nuostatos, pasižymi ir aukštesniais tolerancijos seksualiniam priekabiavimui rodikliais bei prastesniu gebėjimu identifikuoti seksualinio priekabiavimo situacijas. C. Diehl, J. Rees ir kt. (2012) tyrimo duomenimis, vyraujančios priešiško seksizmo nuostatos prognozuoja tiek nepageidaujamą seksualinio pobūdžio dėmesį, tiek priešiškos aplinkos seksualinį priekabiavimą.

Apibendrinant galima pasakyti, jog vyraujantys seksistiniai įsitikinimai ne tik

sukuria galia paremtus lyčių santykius, bet ir trukdo tinkamai įvertinti seksualinio priekabiavimo situacijas. Seksistinės nuostatos yra glaudžiai susijusios su asmens tolerancijos seksualiniam priekabiavimui lygiu ir prognozuoja nepageidaujamą seksualinio pobūdžio dėmesį bei priešiškos aplinkos seksualinį priekabiavimą. Remiantis V. Šidlauskienės ir R. Pocevičiūtės (2015) bei Europos lyčių lygybės instituto duomenimis (2014), Lietuvoje vis dar ryški lyčių segregacija darbo rinkoje ir švietimo sistemoje, išskiriant moteriškas ir vyriškas specialybes, taip pat pastebimas nevienodas lyčių santykis skirtingose veiklos sferose. Toks vyriškos ir moteriškos veiklos išskyrimas remiasi išankstinėmis nuostatomis apie kiekvienai lyčiai būdingą elgesį, todėl, siekiant geriau suprasti seksualinio priekabiavimo suvokimo ypatumus, šiame tyrime bus vertinamas seksistinių nuostatų paplitimas ir sąsajos su skirtingomis seksualinio priekabiavimo rūšimis.

Sociodemografinių charakteristikų reikšmė seksistinėms nuostatomis ir seksualinio priekabiavimo suvokimui

Seksualinio priekabiavimo suvokimas susijęs su seksistinėmis nuostatomis ne tik tiesiogiai, bet ir netiesiogiai. Įvairių autorių teigimu, tiek seksualinis priekabiavimas, tiek seksistiniai įsitikinimai susiję su panašiomis tiriamųjų sociodemografinėmis charakteristikomis, kurios ne tik padeda geriau įvertinti minėtųjų reiškinių paplitimą, tačiau ir leidžia geriau suprasti juos siejančius ryšius.

Remiantis Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros duomenimis (2014), didžioji dalis seksualinio priekabiavimo aukų vis dar išlieka moterys, todėl moks-

linėje literatūroje taip pat neretai siekiama įvertinti seksualinio priekabiavimo aukos ir situacijos vertintojo lyties įtaką reiškinio suvokimui. Nors jau buvo minėta, jog egzistuoja seksualinio priekabiavimo atpažinimo skirtumai tarp lyčių, tačiau D. Foulis ir kt. (1997) atliktas tyrimas atkreipė dėmesį į galimas seksualinio priekabiavimo situacijų suvokimo pasekmes savo patirties vertinimui. Tyrimo rezultatai parodė, jog moterys ne tik pasižymi žemesniais tolerancijos seksualiniam priekabiavimui rodikliais nei vyrai, tačiau ir nurodo dažniau susiduriančios su seksualiniu priekabiavimu (Foulis, 1997). Autoriai atkreipia dėmesį, jog vyrų polinkis suvokti seksualinio priekabiavimo situacijas kaip mažiau grėsmingas gali būti susijęs su prastesniu reiškinio atpažinimu, todėl žemi vyrų seksualinio priekabiavimo patirties rodikliai nebūtinai atspindi realią situaciją. Šią prielaidą patvirtina ir M. B. Nielsen, B. Bjørkelo, G. Notelaers ir kt. (2010) tyrimo rezultatai, atskleidę, jog skiriasi tik subjektyviai vertinama vyrų ir moterų seksualinio priekabiavimo patirtis – moterys nurodo patiriančios daugiau seksualinio priekabiavimo nei vyrai, tačiau objektyviai matuojami vyrų ir moterų seksualinio priekabiavimo patirties rodikliai nesiskiria. L. Russell ir D. Oswald (2016) atliktas tyrimas parodė, jog aukštesni tolerancijos seksualiniam priekabiavimui rodikliai yra susiję ir su ryškesnėmis seksistinėmis nuostatomis bei klaidinga reiškinio interpretacija, kai seksualinis priekabiavimas yra tapatinamas su flirtu.

Seksualinio priekabiavimo situacijų suvokimas susijęs ne tik su situacijos vertintojo lytimi. Tam reikšmingos įtakos turi ir priekabiautojo bei aukos lytis. K. Bursik ir J. Geftter (2011) tyrimo rezultatai leidžia teigti, jog tiek moterys, tiek vyrai atlaidžiau vertina priekabiautojos moters veiksmus

nei priekabautojo vyro. Įdomu ir tai, jog šio tyrimo duomenys parodė vis didėjančią toleranciją seksualiniam priekabavimui, jei lygintume su K. Bursik (1992) atliktu tyrimu, – priekabautojo vyro veiksmai matomi kaip mažiau grėsmingi nei XX a. pabaigoje.

Nors seksualinis priekabavimas dažniausiai įsivaizduojamas kaip vyro nepageidaujami seksualinio pobūdžio veiksmai, nukreipti prieš moterį, vis dėlto mokslinėje literatūroje pradedama daugiau dėmesio skirti seksualiniam priekabavimui tarp tos pačios lyties asmenų. M. S. Bitton ir D. B. Shaul (2013) tyrimo rezultatai parodė, jog tiek vyrai, tiek moterys seksualiniam priekabavimui dažniau priskiria tas situacijas, kuriose auka ir priekabautojas yra vyriškosios lyties, nei tas, kuriose aukos ir priekabautojo lytis moteriškoji. Panašius rezultatus atskleidė W. H. Hendrix ir kt. (1998) atliktas tyrimas, kuris parodė, jog priekabautojas vyras yra vertinamas kaip grėsmingesnis nei priekabautoja moteris.

Užsienio tyrimai rodo, jog ne tik lytis, bet ir asmens amžius bei socialinis statusas (darbuotojas, studentas) yra reikšmingai susiję su seksualinio priekabavimo situacijų suvokimu. A. Blackstone, J. Houle ir C. Uggen (2014) tyrimas parodė, jog seksualinio priekabavimo suvokimas nėra stabilus ir keičiasi kartu su asmens amžiumi. Dalis minėtojo tyrimo dalyvių nurodė, jog jauname amžiuje patiriamas seksualinis priekabavimas nebūtinai yra vertinamas kaip toks dėl patirties ir informacijos trūkumo (Blackstone ir kt., 2014). Panašius rezultatus atskleidė ir C. A. Ford ir F. J. Donis (1996) tyrimas: jauno amžiaus vyrai, priešingai nei jauno amžiaus moterys, pasižymi aukščiausiais tolerancijos seksualiniam priekabavimui rodikliais (cit. McCabe, Hardman, 2005). Tas pats tyrimas taip pat parodė, jog moterų grupėje

tolerancija seksualiniam priekabavimui su amžiumi stiprėja, vis dėlto vyresnio amžiaus vyrai pasižymi gerokai žemesniu tolerancijos seksualiniam priekabavimui lygiu nei jaunesnio amžiaus vyrai.

Dar vienas su amžiumi ir seksualinio priekabavimo vertinimu susijęs veiksnys yra asmens išsilavinimas. R. Latcheva (2017) atlikdama Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros apklausos duomenų analizę teigia, jog dažniausiai su seksualiniu priekabavimu susiduria moterys iki 40 metų amžiaus, tačiau geriausiai seksualinę priekabavimą identifikuoti sugeba aukštąjį išsilavinimą turinčios moterys. Šiuos rezultatus autorė interpretuoja didesne seksualinio priekabavimo patirtimi ir geriau išvystytu sugebėjimu atpažinti seksistines nuostatas, kurios dažnai pasireiškia darbo ir akademinėje aplinkoje. Minėtoji patirtis, anot autorės, gali leisti geriau atpažinti ir diskriminuojančias situacijas, kai yra patiriamas seksualinis priekabavimas (Latcheva, 2017). Panašius su tiriamųjų išsilavinimu susijusius rezultatus gavo ir D. Foulis (1997): studentai pasižymi aukštesniais tolerancijos seksualiniam priekabavimui rodikliais nei darbuotojai ir moksleiviai. Vis dėlto nėra be išlygų sutinkama, jog socialinis statusas ir išsilavinimas yra reikšmingi veiksniai seksualiniam priekabavimui atpažinti. D. M. Oshe (2008) tyrimo rezultatai nors ir parodė, jog vyresni tiriamieji pasižymi labiau neigiamomis nuostatomis, nukreiptomis į seksualinį priekabavimą, visgi šie skirtumai nėra susiję su tiriamųjų socialiniu statusu – studentų ir ne studentų seksualinio priekabavimo vertinimas reikšmingai nesiskiria.

Kaip galima pastebėti iš pirmiau aptartų mokslinių tyrimų, seksualinio priekabavimo suvokimas yra reikšmingai susijęs su seksistinėmis nuostatomis, kurių papliti-

mas ir raiška taip pat skiriasi skirtingose amžiaus, socialinio statuso grupėse ir tarp lyčių. B. L. Russell ir kt. (2004) tyrimas ne tik parodė, jog ambivalentiškas ir priešiškas seksizmas prognozuoja didesnę toleranciją seksualiniam priekabiavimui, tačiau nustatė, jog moterys pasižymi mažiau išreikštomis priešiško, geranoriško ir ambivalentiško seksizmo nuostatomis. P. Glick ir kt. (2000) tarptautinis tyrimas parodė, jog minėtieji seksizmo skirtumai yra universalūs ir būdingi daugeliui šalių. Autoriai taip pat atkreipė dėmesį, jog vyrų ir moterų seksistinių nuostatų raiška yra tarpusavyje susijusi: moterų seksistinės nuostatos stiprėja augant vyrų seksizmo rodikliams, taip pat pastebima, jog moterų aukštesni geranoriško seksizmo rodikliai yra susiję su stipresnėmis vyrų priešiško seksizmo nuostatomis (Glick ir kt., 2000).

D. M. Oshe ir kt. (2008) atliktas tyrimas ne tik parodė, kad jaunesni tiriamieji pasižymi prastesniu priešiškos aplinkos atpažinimu, bet ir nustatė, jog tiriamųjų amžius yra reikšmingai susijęs ir su asmens seksistiniais įsitikinimais. Minėto tyrimo duomenimis, jaunesni tiriamieji pasižymi stipresniu priešišku seksizmu, kuris yra reikšmingas prognozinis rodiklis seksualiniam priekabiavimui atpažinti. Autoriai atkreipia dėmesį ne tik į seksualinio priekabiavimo ir seksistinių nuostatų stiprumo sąsajas, bet ir į tai, kad seksistinės nuostatos gali silpnėti kartu su didesne seksualinio priekabiavimo patirtimi (Oshe ir kt. 2008).

Apibendrinant galima teigti, jog tiek vyrai, tiek moterys geriau atpažįsta stereotipiškai vaizduojamas seksualinio priekabiavimo situacijas, kuriose aukos ir priekabiautojo lytis atitinka įprastus lyties vaidmenis, vis dėlto situacijos, kurios neatitinka nusistovėjusio seksualinio

priekabiavimo šablono, yra suvokiamos kaip mažiau grėsmingos. Tiek seksualinis priekabiavimas, tiek seksistinės nuostatos yra susijusios su panašiomis asmens socio-demografinėmis charakteristikomis, todėl šiame tyrime taip pat bus siekiama nustatyti seksualinio priekabiavimo situacijų vertinimo ir seksistinių nuostatų stiprumo ryšį su tiriamųjų amžiumi, lytimi, išsilavinimu bei socialiniu statusu.

Šiame straipsnyje aprašyto tyrimo tikslas – įvertinti lietuvių vyrų ir moterų seksistinių nuostatų stiprumą bei reikšmę seksualiniam priekabiavimui atpažinti, atsižvelgiant į reikšmingus sociodemografinius veiksnius.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti, kaip seksistinės nuostatos yra susijusios su tiriamųjų lytimi, amžiumi, išsilavinimu, darbinio statusu.
2. Nustatyti, kaip seksualinio priekabiavimo situacijų atpažinimas yra susijęs su tiriamųjų lytimi, amžiumi, išsilavinimu, darbinio statusu.
3. Nustatyti, ar ir kaip seksualinio priekabiavimo situacijų atpažinimas yra susijęs su tiriamųjų seksistinėmis nuostatomis ir tiriamųjų sociodemografinėmis charakteristikomis.

Metodika

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo 345 pilnamečiai asmenys (98 vyrų ir 247 moterys). 198 (54,4 proc.) tiriamieji nurodė turintys aukštąjį išsilavinimą, 141 (40,9 proc.) – vidurinį, 6 (1,7 proc.) – žemesnį išsilavinimą. Išsilavinimo grupių palyginimas pagal lytį atskleidė, kad didesnis skaičius moterų nei vyrų nurodė įgiję aukštąjį išsilavinimą ($\chi^2 = 6,129$, $p = 0,047$). 171 (49,6 proc.) tiriamųjų nurodė dirbantys, 148 (42,9 proc.) – studijavo, 26 (7,5 proc.) – nei dirbo, nei studijavo. Skirtingos lyties tyrimo dalyvių

pasiskirstymas pagal darbo pobūdį statistiškai reikšmingai nesiskyrė ($\chi^2 = 0,538$, $p = 0,764$). Tyrimo dalyvių amžius svyravo nuo 18 iki 76 metų, amžiaus vidurkis 27,1 m. (SN = 8,478). Vyrų ir moterų amžius statistiškai reikšmingai nesiskyrė (Mano ir Vitnio $U = 11853,5$, $p = 0,765$).

Tyrimo instrumentai. Seksistinės nuostatos buvo įvertintos naudojant Ambivalentiško seksizmo klausimyną (angl. *Ambivalent Sexism Inventory*) (Glick, Fiske, 1996). Klausimyną sudaro 22 teiginiai, į kuriuos prašoma atsakyti rangų Likerto skale nuo 1 – „visiškai nesutinku“ iki 5 – „visiškai sutinku“. Klausimyną sudaro dvi poskalės po 11 teiginių, kuriomis įvertinamas geranoriškas ir priešiškas seksizmas. Didesnis skalės įvertis reiškia stipresnes seksistines nuostatas. Abiejų klausimyną sudarančių poskalių vidinis suderinamumas yra pakankamas: geranoriško seksizmo Kronbacho α (*Cronbach's alpha*) – 0,894; priešiško seksizmo Kronbacho α – 0,934; ambivalentiško seksizmo skalės Kronbacho α – 0,943.

Seksualinio priekabiavimo atpažinimas buvo įvertintas naudojant 12 seksualinio priekabiavimo situacijų, atspindinčių dvi pagrindines seksualinio priekabiavimo rūšis: *quid pro quo* („paslauga už paslaugą“) (4 situacijos) ir priešiškos aplinkos (8 situacijos) seksualinį priekabiavimą. Šios

situacijos buvo sukurtos remiantis K. Bursik (1992) bei K. Bursik ir kt. (2011) tyrimuose naudotomis seksualinio priekabiavimo vinjetėmis, L. F. Fitzgerald ir kt. (1995) psichologiniu seksualinio priekabiavimo apibrėžimu bei Lietuvoje galiojančiu teisiniu reiškiniu apibrėžimu. Seksualinio priekabiavimo situacijų įvertinimui ir atrankai buvo konsultuojamasi su Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba ir labdaros ir paramos fondo „Frida“ darbuotojais. Tyrime panaudotos tos situacijos, kurios pripažintos kaip atitinkančios pasirinktą seksualinio priekabiavimo rūšį.

Kiekvieną seksualinio priekabiavimo situaciją tyrimo dalyvių buvo prašoma įvertinti penkiabale Likerto skale nuo 1 „visiškai nesutinku, jog tai seksualinis priekabiavimas“ iki 5 „visiškai sutinku, jog tai seksualinis priekabiavimas“. Situacijos skyrėsi ne tik seksualinio priekabiavimo rūšimi, bet ir forma: 6 situacijose auka buvo moteris, o priekabiautojas – vyras; 6 situacijose auka buvo vyras, o priekabiautoja – moteris; 7 situacijose buvo priekabaujama žodžiais, o 5 situacijose buvo pristatytas fiziniu kontaktu grįstas seksualinis priekabiavimas.

Visas seksualinio priekabiavimo formas bei rūšis atspindinčių situacijų įverčiai (skalės) tenkino vidinio suderinamumo sąlygas (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. *Seksualinio priekabiavimo situacijų rūšių bei formų vidinio suderinamumo analizė*

<i>Seksualinio priekabiavimo skalė</i>	<i>Situacijų skaičius</i>	<i>Kronbacho α koeficientas</i>
Seksualinio priekabiavimo rūšys		
<i>Quid pro quo</i>	4	0,728
Priešiška aplinka	8	0,804
Seksualinio priekabiavimo formos		
Žodinis seksualinis priekabiavimas	7	0,792
Fiziniu kontaktu grįstas seksualinis priekabiavimas	5	0,726
Auka – vyras	6	0,790
Auka – moteris	6	0,746

Kadangi seksualinio priekabiavimo atpažinimas, kaip ir asmens seksistinės nuostatos, gali būti jautrios asmens norui pateikti save tam tikru socialiai priimtinu būdu, siekiant sukontroliuoti tyrimo dalyvių socialinio pageidaujamo polinkį, buvo naudojama Paulhus (1991) socialinio pageidaujamo skalė (angl. *Balanced Inventory of Desirable Responding – BIDR*). Skalės vidinio suderinamumo koeficientas buvo pakankamas statistiniams skaičiavimams (Kronbacho $\alpha - 0,712$). Didesnis skalės įvertis rodo didesnę asmens polinkį save pateikti socialiai priimtinu būdu.

Taip pat tyrimo dalyvių buvo prašoma atsakyti į demografinius klausimus, nurodant lytį, amžių, darbinį statusą, aukščiausią įgytą išsilavinimą, lyčių pasiskirstymo santykį darbovietėje ir (ar) mokslo įstaigoje.

Tyrimo eiga. Tyrimas buvo atliekamas nuo 2016 m. birželio mėn. iki 2017 m. balandžio mėnesio. Tyrimo anketa buvo paskelbta *Google Docs* sistemoje. Internetinė nuoroda į klausimyną buvo paskelbta įvairiose grupėse socialiniame tinkle www.facebook.com.

Kviečiant tiriamuosius dalyvauti tyrime, anketoje buvo pristatomas tyrimo tikslas, numatoma tyrimo trukmė, konfidencialumas, taip pat dėl temos socialinio jautrumo buvo pateikiami emocinės paramos ir psichologinės pagalbos linijų kontaktai. Iš visų tiriamųjų buvo gautas informuotas sutikimas, kuriuo tyrimo dalyviai patvirtino susipažinę su jiems pateikta informacija ir savanoriškai sutiko atsakyti į tyrimo metu užduodamus klausimus.

Tyrimo duomenų analizės metodai. Surinkti duomenys buvo statistiškai apdoroti programiniu paketu SPSS 16.0. Visų kintamųjų skirstiniai buvo statistiškai reikšmingai nutolę nuo normaliojo, tačiau jų eksceso bei asimetrijos koeficientai tenkino

normalumo sąlygas (t. y. pateko į intervalą tarp -1 ir +1), todėl tolesnei duomenų analizei buvo naudojama tiek parametrinė, tiek neparametrinė statistika. Skirtingo darbinio statuso, išsilavinimo bei lyčių grupių seksistinių nuostatų bei seksualinio priekabiavimo atpažinimo palyginimui buvo naudoti neparametriniai Mano ir Vitnio (*Mann–Whitney*) ir Vikoksono (*Wilcoxon*) ženklų kriterijai bei Fridmeno (*Friedman*) kriterijus (tačiau dėl vaizdumo rezultatų lentelėse bus pateikiami ir kiekvieno kintamojo skalės vidurkiai). Skirtingoms seksualinio priekabiavimo rūšims bei formoms palyginti naudotas neparametris dviejų priklausomų imčių Vilkoksono kriterijus. Tyrimo dalyvių amžiaus ir seksistinių nuostatų ryšiui įvertinti buvo naudotas neparametris Spirmeno (*Spearman*) koreliacijos koeficientas. Seksistinių nuostatų prognozinės reikšmės seksualiniam priekabiavimui atpažinti, atsižvelgiant į reikšmingus demografinius veiksnius, buvo nustatytos naudojant tiesinę regresinę analizę. Pasirinktas 0,05 reikšmingumo lygmuo.

Tyrimo rezultatai

Seksistinių nuostatų palyginimas atsižvelgiant į tyrimo dalyvių lytį, išsilavinimą, amžių bei darbinę patirtį

Pirmiausia buvo atliktas tyrimo dalyvių seksistinių nuostatų raiškos palyginimas, atsižvelgiant į jų lytį, amžių, išsilavinimą, socialinio pageidaujamo raišką bei darbinį statusą. Rezultatai pateikiami 2 lentelėje.

Kaip matyti iš 2 lentelės, vyrams labiau nei moterims buvo išreikštos visos trys seksistinės nuostatos – priešiškas, geranoriškas ir ambivalentiškas seksizmas. Šios trys seksistinių nuostatų rūšys buvo susijusios ir su tyrimo dalyvių išsilavinimu – didėjant išsilavinimui, mažėjo priešiško, geranoriško

2 lentelė. Seksistinių nuostatų palyginimas, atsižvelgiant į tyrimo dalyvių lytį, amžių, išsilavinimą, darbinį statusą bei socialinio pageidaujimumo raišką

Veiksnyss	Priešišką seksizmas ^a	Geranorišką seksizmas ^b	Ambivalentiškas seksizmas ^c	Statistinio kriterijaus reikšmė
Lytis				^a Z=-6,528**
Vyras	33,76±9,14	28,96±8,71	62,71±15,69	^b Z=-4,920**
Moteris	25,55±10,22	23,85±8,57	49,40±17,22	^c Z=-6,390**
Išsilavinimas				
Aukštasis	25,72±10,82	24,21±9,20	49,92±18,36	^a χ ² =21,564**
Vidurinis	30,59±9,56	26,53±8,27	57,13±16,07	^b χ ² =11,413**
Žemas	35,50±8,31	32,50±6,66	68,00±14,67	^c χ ² =18,602**
Darbinis statusas				
Dirba	26,22±10,95	24,39±8,99	50,60±18,44	^a χ ² =10,836**
Studijuoja	30,00±9,92	26,46±8,85	56,47±16,77	^b χ ² =4,422
Nei dirba, nei studijuoja	26,73±9,99	24,73±8,08	51,46±17,14	^c χ ² =8,682*
Amžius	-0,207**	-0,097	-0,165**	
Socialinis pageidaujimumas	-0,081	-0,036	-0,057	

Pastaba: dviejų nepriklausomų grupių palyginimui naudotas neparametrinis Mano ir Vitnio U testas; trims ir daugiau nepriklausomų grupių palyginti – neparametrinis Kruskalo ir Voliso kriterijus; ryšiui tarp dviejų kintamųjų įvertinti – neparametrinis Spirmeno koreliacijos koeficientas.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

ir ambivalentiško seksizmo įverčiai. Amžius buvo neigiamai susijęs tik su dviem seksistinių nuostatų rūšimis – priešišku bei ambivalentišku seksizmu, o polinkio pateikti save socialiai priimtiniu būdu ryšio su seksistinėmis nuostatomis nebuvo nustatyta.

Darbinis tyrimo dalyvių statusas taip pat buvo reikšmingai susijęs su seksistinių nuostatų raiška. Stipriausios priešiško bei ambivalentiško seksizmo apraiškos buvo studijuojančių asmenų grupėje, palyginti su dirbančiais bei nedirbančiais ir nestudijuojančiais asmenimis, tačiau atlikus papildomus porinius palyginimus statistiškai reikšmingi skirtumai gauti tik tarp studijuojančių ir dirbančių tyrimo dalyvių (priešiškam seksizmui $Z = -4,274$, $p < 0,001$; geranoriškam seksizmui $Z = -3,163$, $p = 0,002$; ambivalentiškam seksizmui $Z = -4,236$, $p < 0,001$).

Seksualinio priekabiavimo rūšių bei formų atpažinimo palyginimas, atsižvelgiant į tyrimo dalyvių lytį, išsilavinimą, amžių bei darbinę patirtį

Analizuojant literatūrą paaiškėjo, kad amžius, lytis, išsilavinimas bei darbinė patirtis yra susiję su prastesniu ar geresniu seksualinio priekabiavimo atpažinimu. Tuo remiantis buvo nuspręsta palyginti, ar ir kaip skiriasi dviejų seksualinio priekabiavimo rūšių bei skirtingų jo formų atpažinimas skirtingose sociodemografinėse tyrimo dalyvių grupėse. Palyginimo rezultatai pateikiami 3 lentelėje.

Kaip rodo ši lentelė, reikšmingi seksualinio priekabiavimo atpažinimo skirtumai gauti tik lyginant vyrus ir moteris – visų seksualinio priekabiavimo rūšių bei formų situacijas moterys įvertino kaip labiau

3 lentelė. Seksualinio priekabiavimo rūšių bei formų atpažinimo analizė skirtingose sociodemografinėse grupėse

Veiksnyss	Quid pro quo ^a	Priešiška aplinka ^b	Žodinis ^c	Fizinis ^d	Auka – vyras ^e	Auka – moteris ^f	Statistinio kriterijaus reikšmė
Lytis							^a Z=-3,159**
Vyras	3,73±0,82	3,05±0,75	3,09±0,79	3,55±0,72	3,14±0,87	3,42±0,69	^b Z=-2,863**
Moteris	4,01±0,79	3,31±0,79	3,39±0,79	3,74±0,77	3,41±0,86	3,67±0,71	^c Z=-3,310**
							^d Z=-2,402*
							^e Z=-2,634**
							^f Z=-3,298**
Išsilavinimas							
Aukštasis	4,02±0,78	3,28±0,79	3,39±0,79	3,71±0,76	3,41±0,84	3,64±0,72	^a χ ² =8,451*
Vidurinis	3,78±0,84	3,16±0,77	3,17±0,81	3,65±0,78	3,20±0,89	3,54±0,71	^b χ ² =2,309
Žemesnis už vidurinį	4,25±0,59	3,52±0,65	3,62±0,74	3,97±0,43	3,64±0,73	3,89±0,54	^c χ ² =7,847*
							^d χ ² =0,872
							^e χ ² =5,529
							^f χ ² =2,230
Darbinis statusas							^a χ ² =3,321
Dirba	4,01±0,79	3,26±0,79	3,39±0,81	3,67±0,77	3,39±0,86	3,62±0,73	^b χ ² =2,641
Studijuoja	3,85±0,84	3,17±0,75	3,19±0,79	3,68±0,75	3,23±0,87	3,57±0,69	^c χ ² =4,840
Nei dirba, nei studijuoja	3,85±0,79	3,42±0,79	3,39±0,82	3,81±0,78	3,45±0,88	3,68±0,76	^d χ ² =0,945
							^e χ ² =3,418
							^f χ ² =0,889
Amžius	0,188**	0,066	0,176**	0,006	0,142**	0,069	
Socialinis pageidaujimumas	0,070	0,049	0,054	0,058	0,048	0,052	

Pastaba: dviejų nepriklausomų grupių palyginimui naudotas neparametrinis Mano ir Vintio testas; trims ir daugiau nepriklausomų grupių palyginti – neparametrinis Kruskalo ir Voliso kriterijus; ryšiui tarp dviejų kintamųjų įvertinti – neparametrinis Spirmeno koreliacijos koeficientas.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

atitinkančias seksualinį priekabiavimą, palyginti su vyrais. Išsilavinimo grupių palyginimas atskleidė daug mažiau reikšmingų skirtumų. Skiriasi *quid pro quo* ir žodinio seksualinio priekabiavimo situacijų vertinimas: vidurinį išsilavinimą turintys asmenys šias situacijas įvertino kaip mažiausiai atitinkančias seksualinį priekabiavimą, palyginti su kitomis dviem išsilavinimo grupėmis, tačiau išsamesnė analizė parodė, kad reikšmingi skirtumai yra tik lyginant aukštojo išsilavinimo grupę su vidurinio išsilavinimo grupe (atitinkamai, *quid pro quo* $Z = -2,775$, $p = 0,006$; žodinis $Z = -2,674$, $p = 0,007$). Amžius taip pat buvo susijęs su geresniu tam tikrų seksualinio priekabiavi-

mo situacijų atpažinimu – didėjant amžiui, didėjo *quid pro quo*, žodinio seksualinio priekabiavimo bei situacijų, kuriose auka yra vyras, įvardijimas kaip seksualinio priekabiavimo. Polinkis save pristatyti socialiai priimtiniu būdu, kaip ir darbo patirtis, nebuvo susiję su seksualinio priekabiavimo vertinimu.

Palyginus skirtingas seksualinio priekabiavimo rūšis bei formas atspindinčias situacijas tarpusavyje, naudojantis neparametriniu dviejų susijusių imčių Vilkoksono kriterijumi, gauta, kad *quid pro quo* situacijas tyrimo dalyviai dažniau įvardija kaip seksualinį priekabiavimą nei priešišką aplinką atspindinčias situacijas ($Z = -14,367$;

$p < 0,001$). Panašūs rezultatai gauti lyginant fiziniu kontaktu pagrįstą seksualinį priekabiavimą su žodiniu priekabiavimu (pirmasis įvardijamas kaip seksualinis priekabiavimas dažniau; $Z = -11,002$; $p < 0,001$). Taip pat tyrimo dalyviai dažniau kaip seksualinį priekabiavimą įvardijo tas situacijas, kuriose auka buvo moteris, lyginant su situacijomis, kuriose auka buvo vyras ($Z = -8,179$, $p < 0,001$).

Seksistinių nuostatų reikšmė seksualinio priekabiavimo atpažinimui atsižvelgiant į reikšmingus sociodemografinius veiksnius

Siekiant atsakyti į tyrėjų keltą klausimą, ar seksistinės nuostatos gali būti reikšmingas seksualinio priekabiavimo atpažinimo veiksnys, visų pirma buvo patikrinti ryšiai tarp trijų seksistinių nuostatų rūšių ir abiejų seksualinio priekabiavimo rūšių bei dviejų jo formų naudojantis neparametriniu Spirmeno koeficientu. Rezultatai pateikiami 4 lentelėje.

Kaip rodo ši lentelė, visos seksistinių nuostatų rūšys yra reikšmingai, bet silpnai susijusios su visomis seksualinio priekabiavimo rūšimis bei formomis.

Papildomai atlikta šių ryšių analizė atskirai vyrų ir moterų grupėse atskleidė, kad vyrų grupėje geranoriškas seksizmas nebuvo susijęs su seksualinio priekabiavimo atpažinimu, tačiau priešiškas seksizmas buvo stipriau susijęs su visomis seksualinio priekabiavimo rūšimis bei formomis nei moterų grupėje.

Siekiant įvertinti, kiek seksistinės nuostatos yra reikšmingos seksualiniam priekabiavimui atpažinti kitų (sociodemografinių) veiksnių kontekste, buvo atliktos keturios tiesinės žingsninės atbulyneigės regresinės analizės, kur priklausomi kintamieji buvo seksualinio priekabiavimo rūšys (*quid pro quo* ir priešiška aplinka) bei formos (žodinis ir fiziniu kontaktu grįstas seksualinis priekabiavimas). Nepriklausomi kintamieji buvo: tyrimo dalyvių lytis, amžius, išsilavinimas (1 – aukštasis, 2 – vidurinis, 3 – žemesnis nei vidurinis), darbinis statusas, polinkis į socialinį pageidaujumą bei trys seksistinių nuostatų rūšys (priešiško, geranoriško bei ambivalentiško seksizmo skalės).

Visi regresiniai modeliai tenkino sąlygas ir paaiškino nuo 8,1 proc. iki 13,3 proc.

4 lentelė. Ryšio tarp seksistinių nuostatų ir seksualinio priekabiavimo rūšių bei formų atpažinimo analizė

<i>Veiksnys</i>	<i>Quid pro quo</i>	<i>Priešiška aplinka</i>	<i>Žodinis</i>	<i>Fizinis</i>	<i>Auka – vyras</i>	<i>Auka – moteris</i>
Bendra imtis						
Priešiškas seksizmas	-0,275**	-0,369**	-0,348**	-0,317**	-0,297**	-0,384**
Geranoriškas seksizmas	-0,287**	-0,308**	-0,295**	-0,305**	-0,291**	-0,311**
Ambivalentiškas seksizmas	-0,302**	-0,369**	-0,352**	-0,336**	-0,319**	-0,378**
Vyrų imtis						
Priešiškas seksizmas	-0,230*	-0,387**	-0,312**	-0,368**	-0,282**	-0,434**
Geranoriškas seksizmas	-0,175	-0,142	-0,150	-0,151	-0,146	-0,150
Ambivalentiškas seksizmas	-0,222*	-0,317**	-0,272**	-0,304**	-0,253*	-0,336**
Moterų imtis						
Priešiškas seksizmas	-0,219**	-0,320**	-0,297**	-0,266**	-0,260**	-0,317**
Geranoriškas seksizmas	-0,280**	-0,333**	-0,302**	-0,329**	-0,311**	-0,328**
Ambivalentiškas seksizmas	-0,263**	-0,350**	-0,322**	-0,314**	-0,303**	-0,344**

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

duomenų sklaidos. Rezultatai pateikiami 5 ir 6 lentelėse (lentelėse pateikiami tik paskutiniame žingsnyje likę reikšmingi prognoziniai veiksniai).

Kaip rodo 5 lentelė, net ir atsižvelgus į sociodemografinius tyrimo dalyvių ypatumus, reikšmingiausi veiksniai abiem seksualinio priekabiavimo rūšims atpažinti

buvo priešiškas seksizmas, t. y. geriau atpažino *quid pro quo* ir priešiškos aplinkos seksualinį priekabiavimą tie tyrimo dalyviai, kurie pasižymėjo silpnesniu priešišku seksizmu. Be to, geriau *quid pro quo* situacijas atpažino vyresnio amžiaus asmenys bei tie, kuriems buvo mažiau būdingas ir geranoriškas seksizmas.

5 lentelė. Seksistinių nuostatų reikšmė seksualinio priekabiavimo rūšių atpažinimo prognozei atsižvelgiant į sociodemografinius veiksnius

<i>Seksualinio priekabiavimo rūšis</i>	<i>Prognozuojantis veiksnys</i>	<i>B</i>	<i>St. paklaida</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
<i>Quid pro quo</i> Adj. R ² =0,081; F=11,165; p<0,001 (5 žingsniai)	Konstanta	16,841	0,773		13,400	<0,001
	Amžius	0,051	0,020	0,134	2,566	0,011
	Priešiškas seksizmas	-0,046	0,022	-0,150	-2,127	0,034
	Geranoriškas seksizmas	-0,049	0,025	-1,134	-1,919	0,056
Priešiška aplinka Adj. R ² =0,134; F=54,052; p<0,001 (7 žingsniai)	Konstanta	31,921	0,879		36,335	<0,001
	Priešiškas seksizmas	-0,217	0,029	-0,369	-7,352	<0,001

6 lentelė. Seksistinių nuostatų reikšmė seksualinio priekabiavimo formų atpažinimo prognozei atsižvelgiant į sociodemografinius veiksnius

<i>Seksualinio priekabiavimo formos</i>	<i>Prognozuojantis veiksnys</i>	<i>B</i>	<i>St. paklaida</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Žodinis Adj. R ² =0,129; F=26,494; p<0,001 (6 žingsniai)	Konstanta	26,203	1,268		20,672	<0,001
	Amžius	0,072	0,034	0,109	2,160	0,031
	Priešiškas seksizmas	-0,180	0,027	-0,339	-6,695	<0,001
Fiziniu kontaktu grįstas Adj. R ² =0,095; F=18,988; p<0,001 (6 žingsniai)	Konstanta	21,989	0,618		35,564	<0,001
	Priešiškas seksizmas	-0,078	0,025	-0,216	-3,116	0,002
	Geranoriškas seksizmas	-0,055	0,030	-0,128	-1,850	0,065
Auka – vyras Adj. R ² =0,099; F=13,620; p<0,001 (5 žingsniai)	Konstanta	22,846	1,232		18,548	<0,001
	Amžius	0,067	0,032	0,108	2,095	0,037
	Priešiškas seksizmas	-0,094	0,034	-0,192	-2,752	0,006
	Geranoriškas seksizmas	-0,080	0,041	-0,137	-1,983	0,048
Auka – moteris Adj. R ² =0,133; F=53,690; p<0,001 (7 žingsniai)	Konstanta	25,767	0,606		42,512	<0,001
	Priešiškas seksizmas	-0,149	0,020	-0,368	-7,327	<0,001

Kaip ir atpažįstant seksualinio priekabiavimo rūšis, jo formoms atpažinti didžiausią prognozinę reikšmę turėjo priešiškas seksizmas – asmenys, kurių šios seksizmo rūšies raiška silpnesnė, geriau atpažino visas seksualinio priekabiavimo formas. Kiti reikšmingi veiksniai buvo amžius bei geranoriškas seksizmas – vyresnio amžiaus asmenys geriau atpažino žodinių seksualinių priekabiavimą bei tas priekabiavimo situacijas, kuriose auka buvo vyras. Mažiau geranorišku seksizmu pasižymintys asmenys taip pat geriau atpažino seksualinio priekabiavimo situacijas, kuriose auka buvo vyras, bei fiziniu kontaktu grįstą seksualinį priekabiavimą.

Tyrimo rezultatų aptarimas

Šiame tyrime buvo siekiama giliau pažvelgti į seksualinio priekabiavimo atpažinimo ypatumus, būdingus skirtingo išsilavinimo, darbinio statuso, amžiaus ir lyčių grupėms, bei įvertinti seksistinių nuostatų įtaką seksualinio priekabiavimo atpažinimui minėtų veiksnių kontekste. Kaip ir buvo tikėtasi, tyrimo rezultatai atskleidė reikšmingas seksistinių nuostatų ir demografinių charakteristikų sąsajas. Jie sutampa su užsienio autorių atliktais tyrimais ir rodo, jog moterys pasižymi mažiau išreikštomis visų tipų seksistinėmis nuostatomis nei vyrai. P. Glick ir kt. (2000) atlikto tarptautinio tyrimo duomenimis, didesnė visų tipų seksistinių nuostatų raiška vyrų grupėje nėra neįprastas reiškinys. Autoriai teigia, jog priešiško ir geranoriško seksizmo nuostatos yra ne tik susijusios su šalies kultūriniu kontekstu, bet ir su lyčių lygybės indeksu. Šios nuostatos dažnai yra siejamos su istoriškai susiklosčiusia patriarchaline visuomene, kurioje tradiciškai vyrai užimdavo dominuojančią padėtį, o vyraujančios seksistinės nuostatos yra laikomos viena iš priemonių nevienodam galios tarp

lyčių užtikrinimui, todėl nevienodi seksizmo rodikliai tarp lyčių gali būti vertinami kaip istorinės, kultūrinės situacijos atspindys (Glick ir kt., 2000). Tyrimo rezultatus galima sieti ir su mažėjančia, tačiau vis dar ryškia lyčių segregacija Lietuvos švietimo ir darbo rinkoje, kuri ne tik atspindi visuomenėje vyraujančias stereotipines nuostatas į lyčių vaidmenis, tačiau neretai tokių požiūrį ir generuoja (Europos lyčių lygybės institutas, 2014; Šidlauskienė ir kt., 2015).

Nors pirmiau minėti tyrimai rodo dvi-prasmiškas amžiaus ir seksualinio priekabiavimo sąsajas, vis dėlto šio tyrimo rezultatai parodė, jog vyresni tiriamieji pasižymi silpnesnėmis priešiško ir ambivalentiško seksizmo nuostatomis. Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė, jog aukštesnį išsilavinimą turintys tiriamieji ir darbuotojai pasižymi žemesniais seksizmo rodikliais nei menkesnį išsilavinimą turintys tiriamieji ir studentai. Apibendrinant užsienio tyrimų rezultatus galima sakyti, jog tiriamųjų amžius, išsilavinimas ir darbinis statusas yra tarpusavyje susiję veiksniai. Užsienio tyrimai rodo, jog seksistinės nuostatos silpnėja ne tik augant tiriamųjų amžiui, bet ir įgyjant daugiau gyvenimiškos ir darbo patirties, kuri skatina iš naujo įvertinti lyčių vaidmenis bei santykius tarp lyčių (Balckstone ir kt. 2014; Whitley ir kt., Latcheva, 2017; Oshe, 2008;). Kadangi darbo ir studijų aplinka yra svarbus įsitikinimų formavimosi veiksnys, galima daryti prielaidą, jog lyčių lygybę užtikrinanti organizacijos politika galėtų būti veiksminga mažinant seksistinių nuostatų raišką (Pina, Gannon, Saunders, 2012).

Tyrimo rezultatai ne tik parodė seksistinių nuostatų stiprumo ir sociodemografinių charakteristikų ryšį, bet ir atskleidė, jog minėti veiksniai yra reikšmingai susiję ir su seksualinio priekabiavimo situacijų atpažinimu. Seksualinio priekabiavimo vertinimo

skirtumai tarp lyčių yra reikšmingi – moterys dažniau nei vyrai situacijas vertino kaip seksualinį priekabiavimą. Šie tyrimo rezultatai sutampa su užsienio šalių tyrimais, kurie taip pat rodo, jog priklausomai nuo tiriamojo lyties seksualinio priekabiavimo situacijos gali būti vertinamos skirtingai (Bursik 1992; Bursik, Gefter 2011). Užsienio autoriai pastebi, jog geresnis seksualinio priekabiavimo situacijų atpažinimas moterų grupėje dažnai yra susijęs su didesne seksualinio priekabiavimo patirtimi ir žemesniu tolerancijos seksualiniam priekabiavimui lygiu, kas skatina jautriau reaguoti į diskriminuojančias situacijas (Foulis 1997; McCabe 2005). Pažymima, jog seksualinio priekabiavimo situacijų vertinimo skirtumai tarp lyčių yra susiję su skirtinga priekabautojo elgesio interpretacija – vyrai, priešingai nei moterys, dažniau yra linkę situacijas vertinti kaip flirtą nepriklausomai nuo priekabautojo lyties, taip pat pasižymi didesne tolerancija seksualiniam priekabiavimui ir rečiau jį identifikuoja (Foulis ir kt. 1997; Hendrix ir kt. 1998).

Reikšmingi seksualinio priekabiavimo situacijų vertinimo skirtumai gauti ir skirtingose amžiaus bei išsilavinimo grupėse, skiriasi ir situacijų vertinimas bendroje tiriamųjų imtyje. Vyresnio amžiaus tiriamieji ir tiriamieji, turintys aukštąjį išsilavinimą, geriau atpažino *quid pro quo* bei žodinį seksualinį priekabiavimą nei jaunesni ir vidurinio išsilavinimo tiriamieji. Tyrimo rezultatai taip pat parodė, jog bendroje tiriamųjų imtyje *quid pro quo* situacijos yra dažniau įvardijamos kaip seksualinis priekabiavimas nei priešišką aplinką atspindinčios situacijos, seksualiniu priekabiavimu dažniau laikomos ir fiziniu kontaktu grįstos situacijos bei situacijos, kuriose auka yra moteris. Kaip jau buvo minėta, geresnis seksualinio priekabiavimo atpažinimas dažnai yra susijęs

su didesne seksualinio priekabiavimo patirtimi ir mažiau išreikštomis seksistinėmis nuostatomis, todėl tikėtina, jog būtent dėl minėtųjų veiksnių įtakos vyresni tiriamieji ir tiriamieji, turintys aukštąjį išsilavinimą, sugeba identifikuoti subtilesnes seksualinio priekabiavimo formas (Foulis, 1997; Hendrix, 1998). Remiantis K. Bursik (1992) bei K. Bursik ir J. Gefter (2011) tyrimų rezultatais, didžiausi seksualinio priekabiavimo vertinimo skirtumai pastebimi vertinant tas situacijas, kurios gali būti suprantamos dviprasmiškai, todėl *quid pro quo* ir fiziniu kontaktu grįstas seksualinis priekabiavimas yra identifikuojami lengviausiai dėl akivaizdžiai išreikšto priešiško ir atvirai demonstruojamų veiksmų. Šio tyrimo rezultatai patvirtina M. McCabe ir kt. (2005) ir W. Hendrix su kolegomis (1998) atliktų tyrimų rezultatus, kurie parodė, jog seksualinio priekabiavimo situacijų vertinimas yra glaudžiai susijęs su aukos lytimi. Pasak minėtų autorių, tiriamieji lengviau identifikuoja tas situacijas, kuriose auka yra moteris, nei tas, kuriose auka yra vyras. Nors vis dažniau atkreipiamas dėmesys į vyrų patiriamą seksualinį priekabiavimą, vis dėlto jis dar suprantamas kaip nukreiptas išskirtinai prieš moteris, todėl stereotipiškai vaizduojamos seksualinio priekabiavimo situacijos gali būti atpažįstamos lengviau nei tos, kurios neatitinka nusistovėjusių lyčių vaidmenų (Pina, 2012).

Tyrimo metu atliktos regresinės analizės duomenimis, aukštesni tiriamųjų priešiško seksizmo rodikliai leidžia prognozuoti prastesnį visų rūšių bei formų seksualinio priekabiavimo situacijų atpažinimą. Šie rezultatai patvirtina B. Russel ir kt. (2004) tyrimo rezultatus, kurie taip pat parodė, jog tiriamieji, kuriems būdingas priešiškas seksizmas, seksualinį priekabiavimą vertina kaip mažiau grėsmingą nei tiriamieji,

kurių priešiško seksizmo nuostatų raiška yra silpnesnė. Šio tyrimo rezultatai taip pat parodė, jog vyresnis tiriamųjų amžius ir mažiau išreikštas geranoriškas seksizmas lemia geresnį žodinio bei fiziniu kontaktu grįsto seksualinio priekabiavimo atpažinimą, tie patys veiksniai prognozuoja ir geresnį gebėjimą identifikuoti situacijas, kuriose auka yra vyras. Remiantis D. M. Oshe ir kt. (2008) bei B. Russel ir kt. (2004) tyrimų rezultatais, vyresni tiriamieji dažniau pasižymi žemesniais seksizmo rodikliais ir jiems būdingesnės egalitarinės nuostatos, kurios prieštarauja tradiciniams lyties vaidmenims. Žemesni geranoriško seksizmo rodikliai ir egalitariniai įsitikinimai leidžia geriau įvertinti situacijas, kurios neatitinka tradicinio lyčių santykių apibrėžimo.

Apibendrinant galima teigti, jog seksualinio priekabiavimo situacijų atpažinimui reikšmingos įtakos turi ne tik pačios situacijos ypatumai ir seksualinio priekabiavimo forma, bet ir vertintojo seksistiniai įsitikinimai, kurie leidžia prognozuoti gebėjimą identifikuoti minėtąsias situacijas. Nors tyrimas parodė, jog moterys, vyresni tiriamieji ir tiriamieji, turintys aukštąjį išsilavinimą bei didesnę darbo patirtį, pasižymi ne tik geresniu seksualinio priekabiavimo situacijų atpažinimu, bet ir žemesniais seksizmo rodikliais, vis dėlto paaiškėjo, jog su didžiausiais sunkumais identifikuojant seksualinį priekabiavimą susiduria studentai, kurie pasižymi ir labiausiai išreikštomis diskriminuojančiomis nuostatomis.

Šiame tyrime neišvengta tam ir tikrų ribotumų. Vienas iš jų yra nevienodos tiriamųjų grupės lyties atžvilgiu, o tai gali trukdyti tinkamai atskleisti analizuojamus skirtumus tarp lyčių. Šiame tyrime taip pat neanalizuojama tiriamųjų seksualinio priekabiavimo patirtis, todėl nėra žinoma, kokią įtaką tai gali turėti seksualinio prieka-

biavimo situacijų atpažinimui ir seksistinių nuostatų raiškai. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, jog tyrime dalyvavo tie tiriamieji, kuriems seksualinio priekabiavimo tema yra aktuali ir įdomi, todėl tyrimo rezultatai gali neatspindėti visos Lietuvos populiacijos.

Išvados

1. Lietuvoje išlieka ryški seksualinio priekabiavimo apibrėžimo problema dėl teisinio ir psichologinio reiškinio apibrėžimo skirtumų. Psichologinis seksualinio priekabiavimo apibrėžimas leidžia vertinti platesnį elgesio spektrą kaip seksualinį priekabiavimą, vis dėlto tik dalis tokio elgesio patenka į teisinį seksualinio priekabiavimo apibrėžimą. Individualios patirties ir teisinio seksualinio priekabiavimo reglamentavimo neatitikimas gali būti siejamas su ryškiais skirtumais tarp tarptautinėje statistikoje fiksuojamų seksualinio priekabiavimo mastų ir Lietuvoje pateikiamų skundų dėl seksualinio priekabiavimo skaičiaus.
2. Seksualinis priekabiavimas vis dar dažnai įsivaizduojamas remiantis stereotipiniais įsitikinimais, jog auka yra moteris, o priekabautojas – vyras. Tokie seksistinio pobūdžio įsitikinimai skatina seksualinį priekabiavimą atpažinti tik esant stereotipiniam ir turimas nuostatas atitinkančiam scenarijui, todėl susiduriama su sunkumais identifikuojant subtilesnes seksualinio priekabiavimo formas.
3. Seksistinių nuostatų išraiška yra reikšmingai susijusi su tiriamųjų lytimi, amžiumi, išsilavinimu ir darbinio statusu. Aukštesnis tiriamųjų išsilavinimas, darbinis statusas ir moteriškoji lytis yra susiję su mažiau išreikštomis priešiško, geranoriško ir ambivalentiško seksizmo nuostatomis.

4. Moterys geriau nei vyrai atpažįsta visų rūšių bei formų seksualinio priekabiavimo situacijas. Aukštąjį išsilavinimą turintys tiriamieji geriau atpažįsta *quid pro quo* ir žodinį seksualinį priekabiavimą nei tiriamieji, įgiję vidurinį išsilavinimą. Vyresni tiriamieji geriau atpažįsta *quid pro quo* ir žodinį seksualinį priekabiavimą, taip pat tas situacijas, kuriose auka yra vyriškosios lyties, nei jaunesni tiriamieji.
5. *Quid pro quo*, fiziniu kontaktu grįstas seksualinis priekabiavimas ir seksualinis priekabiavimas, kurio auka yra moteris, atpažįstamas geriau nei tos situacijos, kuriose vaizduojamas priešiškos aplinkos, žodinis seksualinis priekabiavimas ir priekabiavimas, kurio auka yra vyras.
6. Aukštesni priešiško ir geranoriško seksizmo rodikliai yra susiję su prastesniu tiriamųjų gebėjimu identifikuoti visų rūšių bei formų seksualinio priekabiavimo situacijas.
7. Priešiškas seksizmas gali būti laikomas reikšmingiausiu veiksniumi, leidžiančiu prognozuoti visų rūšių bei formų seksualinio priekabiavimo situacijų atpažinimą, atsižvelgiant į reikšmingus demografinius vertintojų veiksnius.

LITERATŪRA

- BENATAR, D. (2003). The Second Sexism. *Social Theory and Practice*, vol. 29, no. 2, p. 177–210.
- BITTON, M. S.; SHAUL, D. B. (2013). Perceptions and attitudes to sexual harassment: an examination of sex differences and the sex composition of the harasser–target dyad. *Journal of Applied Social Psychology*, no. 43, p. 2136–2145.
- BLACKSTONE, A.; HOULE, J.; UGGEN, C. (2014). “I Didn’t Recognize It as a Bad Experience until I was Much Older”: Age, Experience, and Workers’ Perceptions of Sexual Harassment. *Sociological Spectrum*, 34(4), p. 314–337.
- BURSIK, K.; GEFTER, J. (2011). Still Stable After All These Years: Perceptions of Sexual Harassment in Academic Contexts. *The Journal of Social Psychology*, 151(3), p. 331–349.
- DIEHL, C.; REES, J.; BOHNER, G. (2012). Flirting With Disaster: Short-Term Mating Orientation and Hostile Sexism Predict Different Types of Sexual Harassment. *Aggressive Behavior*, vol. 38(6), p. 521–531.
- EKORE, J. O. (2012). Gender Differences in Perception of Sexual Harassment among University Students. *Gender & Behaviour*, 10(1).
- Europos lyčių lygybės institutas (2014). Liuksemburgas [interaktyvus]. [S. l., s. a.] [žiūrėta 2017 m. liepos 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/MH0213275LTC.pdf>>.
- FITZGERALD, L. F. (2017). Still the last great open secret: Sexual harassment as systemic trauma. *Journal of Trauma & Dissociation*, vol. 18(4), p. 483–489.
- FITZGERALD, L. F.; GELFAND, M. J.; DRASGOW, F. (1995). Measuring Sexual Harassment: Theoretical and Psychometric Advances. *Basic & Applied Social Psychology*, 17(4), p. 425–445.
- FOULIS, D.; MCCABE, M. P. (1997). Sexual Harassment: Factors Affecting Attitudes and Perceptions. *Sex Roles*, 37(9–10), p. 773–798.
- GLICK, P.; FISKE, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justification for gender inequality. *American Psychologist*, 56, p. 109–118.
- GLICK, P.; FISKE, S. T.; MLADNIC, A.; SAIZ, J. L.; ABRAMS, D.; MASSER, B. et al. (2000). Beyond prejudice as simple antipathy: hostile and benevolent sexism across cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), p. 763–775.
- HENDRIX, W. H., RUEB, J. D., STEEL, R. P. (1998). Sexual harassment and gender differences. *Journal of Social Behavior & Personality*, 13(2), p. 235–252.
- HENDRIX, W. H.; RUEB, J. D.; STEEL, R. P. (1998). Sexual harassment and gender differences. *Journal of Social Behavior & Personality*, 13(2), p. 235–252.
- HERSCH, J. (2015). Sexual harassment in workplace. Despite being illegal, costly, and an affront to dignity, sexual harassment is pervasive and challenging to eliminate. *IZA World of Labor*. September 2015. doi: 10.15185/izawol.188.
- JUDICIBUS, M. D.; MCCABE, M. P. (2001). Blaming the target of sexual harassment: impact of gender role, Sexist Attitudes, and Work Role. *Sex Roles*, vol. 44, no. 7/8.

LATCHEVA, R. (2017). Sexual Harassment in the European Union: A Pervasive but Still Hidden Form of Gender-Based Violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 32(12), p. 1821–1852.

LESKINEN, E. A.; CORTIN, L. M.; KABAT, D. B. (2010). Gender Harassment: Broadening Our Understanding of Sex-Based Harassment at Work. *Law and Human Behavior*, 35 (1), p. 25–39.

Lietuvos Respublikos Seimas (2003). Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas. Valstybės žinios, Nr. 114-5115. [interaktyvus]. [S. 1., s. a.] [žiūrėta 2017 m. liepos 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.222522>>.

MCCABE, M.; HARDMAN, L. (2005). Attitudes and Perceptions of Workers to Sexual Harassment. *The Journal of Social Psychology*, 145(6), p. 719–740.

NIELSEN, M. B.; BJØRKELO, B.; NOTELAERS, G.; EINARSEN, S. (2010). Sexual Harassment: Prevalence, Outcomes, and Gender Differences Assessed by Three Different Estimation Methods. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19(3), p. 252–274.

OSHE, D. M.; STOCKDALE, M. S. (2008). Age Comparisons in Workplace Sexual Harassment Perceptions. *Sex Roles*, 59, p. 240–253.

OSMAN, S. L. (2004). Victim Resistance: Theory and Data on Understanding Perceptions of Sexual Harassment. *Sex Roles*, vol. 50, no. 3/4.

PINA, A.; GANNON, T. A.; SAUNDERS, B. (2009). An overview of the literature on sexual harassment: Perpetrator, theory, and treatment issues. *Aggression & Violent Behavior*, 14(2), p. 126–138.

RUSSELL, B. L.; OSWALD, D. (2016). When Sexism Cuts Both Ways: Predictors of Tolerance of Sexual Harassment of Men. *Men and Masculinities*, 19(5), p. 524–544.

RUSSELL, B. L.; TRIGG, K. Y. (2004). Tolerance of Sexual Harassment: An Examination of Gender Differences, Ambivalent Sexism, Social Dominance, and Gender Roles. *Sex Roles*, vol. 50, no. 7/8.

ŠIDLAUSKIENĖ, V.; POCEVIČIŪTĖ, R. (2015). Lyčių segregacija užimtumo ir švietimo srityse: lyginamoji analizė. *Gender Studies & Research*, 1355–1373.

VAIČIŪNIENĖ, L. (2003). Seksualinis priekabavimas: nekaltas flirtas ar žmogaus teisių pažeidimas / Lietuvos Respublikos Seimas, Jungtinių Tautų vystymo programa [interaktyvus]. [S. 1., s. a.] [žiūrėta 2017 m. liepos 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0118274.pdf>>.

VENGALĖ-DITS, L. (2012). Metodinės rekomendacijos dėl seksualinio priekabavimo ir priekabavimo dėl lyties bei nurodymo diskriminuoti prevencijos. Vilnius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba [interaktyvus]. [S. 1., s. a.] [žiūrėta 2017 m. liepos 6 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lygybe.virtualu.lt/data/public/uploads/2015/11/metodines-rekomendacijos-del-seksualinio-priekabavimo-ir-priekabavimo-del-lyties-bei-nurodymo-diskriminuoti-prevencijos.pdf>>.

Visa tiesa apie diskriminaciją: kaip atpažinti, kaip elgtis, kur kreiptis: trumpa instrukcija piliečiui. Vilnius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2012.

WHITLEY, L.; PAGE, T. (2015). Sexism at the Centre: Locating the Problem of Sexual Harassment. *New Formations*, 86, p. 34–53.

THE RELATIONSHIP BETWEEN SEXISM AND THE PERCEPTION OF SEXUAL HARASSMENT IN THE LITHUANIAN SAMPLE

Monika Čeponytė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

S u m m a r y

Sexual harassment is one of the most commonly experienced forms of sex-based discrimination. Over 55 percent of women in Europe and over 35 percent of women in Lithuania endure any form of sexual harassment since the age of 15 (European Union Agency for Fundamental Rights survey 2014). However, despite the frequent sexual harassment experience, in the past six years, only four sexual harassment complaints had been filed in Lithuania and to this day there is no information on men's sexual harassment experience. According to the research, the lack of sexual

harassment data and the low number of complaints can be related to the differences in perception of this phenomenon, which leads to a poor recognition of sexual harassment. There is a lack of data on the perception of sexual harassment and its related factors in Lithuania; therefore, the purpose of the study is to assess the relationship between sexist attitudes, gender, age, socioeconomic status and the recognition of sexual harassment of Lithuanian men and women. The research consisted of 345 participants (98 men and 247 women). The average age was 27.1 years (SD=8.478).

Fourteen self-report vignettes were created based on the Bursik (1992) vignettes and consultations with the Office of the Equal Opportunities Ombudsperson to measure the participants' perception of a hostile environment (Cronbach α 0.804) and quid pro quo (Cronbach α 0.728) sexual harassment. Sexist attitudes were measured using the Ambivalent Sexism Inventory (Glick, Fiske 1996) (Cronbach α 0.943). Questions related to participants' age, gender and socioeconomic status were also included in this survey. The results have shown that participants with higher ratings on the sexism scale were less likely to rate

situations as sexual harassment than the participants with lower such results. It was found that men evaluate all types of sexual harassment situations as significantly less severe than women. All participants tend to evaluate situations where the victim is a female as more severe than situations where the victim is male. Hostile sexism was a major factor predicting lower ratings when evaluating the severity of quid pro quo and hostile environment sexual harassment situations.

Keywords: sexual harassment, perception of sexual harassment, sexism, sexist attitudes, gender differences.

Iteikta 2017 m. rugpjūčio 9 d.